

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KREITI YA 12

SEPEDI LELEMETLALELETŠO LA PELE (FAL)

LEPHEPHE LA PELE (P1)

DIBATSELA 2019

TLHAHLO YA GO SWAYA

MEPUTSO: 80

Palomoka ya matlakala a tlhahlo ya go swaya ke 9.

KAROLO YA A: TEKATLHAOLOGANYO**POTŠIŠO YA 1****Tlhahlo ya go swaya tekatlhaologanyo**

- Ka lebaka la gore šedi e letše go kwešišo, dikarabo tša mopeleto wo o fošagetšego le tša diphošo tša polelo di amogelwe, ntle le ge diphošwana tšeo di fetša tlhalešo goba kwešišo. (Le ge go le bjalo, diphošo di swanetše go laetšwa).
- Hlokomologa mantšu a molekwa ao a šomišitšego go tšwa malemeng a šele, gomme o se mo fokoletše meputso ge e le gore karabo e sa na le mohlodi. Le ge go le bjalo, lentšu leo le tšwago malemeng a šele gomme le šomišitšwe sengwalweng, ebile le nyakega karabong, le amogelwe.
- Go dipotšišo tša boikgopolelo go se abje moputso go karabo ya EE/AOWA le KE A DUMELA/GA KE DUMELE. Lebaka goba ntlha ya go fahlela karabo ke yona e fiwago moputso.
- Ga go moputso wo o abjago go NNETE/MAAKA goba NTLHA/KGOPOLO. Lebaka goba ntlha ya go fahlela ke yona e hlokomelwago.
- Ge molekwa a ngwadile lefoko ka moka go karabo ya go nyaka lentšu le tee, aba moputso ge fela lentšu leo le thaletšwe.
- Ge karabo e nyaka dintlha tše pedi goba tše tharo gomme molekwa a file tše ntši, swaya tše pedi/tharo tša mathomo fela.
- Amogela polelo ya dimmotwana tša go fapana.
- Go dipotšišo tša go kgetha karabo ya maleba, amogela tlhaka yeo e sepelelanago le karabo ya nnete LE/GOBA karabo ya go ngwalwa ka botlalo.

1.1 1.1.1 Poledišano. (1)

1.1.2 • Dikuranta.
 • Diradio.
 • Dikhamera.
 • Megala.
 • Dilapthopo.
 • Disathalaete.
 • Diroboto.
 • Dithelebišene.
 (TŠE PEDI fela.) (2)

1.1.3 • Go fetiša molaetša.
 • Go bjala boitshepo.
 • Go goroša tlhompho.
 • Go tšweletša segwera.
 • Go aga botho.
 • Go tliša bokgoni.
 • Go hwetša tsebo.
 (TŠE THARO fela.) (3)

- 1.1.4 Ke sa go se homole/Go botšiša ge a sa kwešiše. (1)
- 1.1.5
- Bokgwari bja tšhomišo ya polelo.
 - Bokgabo bja go bolela.
 - Go aga baetapele ba ka moso
 - Go tšea sephetho.
 - Bokgabo bja go bolela.
 - Go fetiša molaetša.
 - Go hwetša phetolo ya ka pejana.
 - Go tšweletša mošomo gabotse.
- (TŠE PEDI fela) (2)
- 1.1.6 Ke roboto. (1)
- 1.1.7
- a) Motho yoo a ka rego a le tlaišegong gomme a se tsome thušo, o tlo no fela a le fao tlaišegong gobane go se motho yoo a tsebago gore o tlaišegong, le gore o tsoma thušo.
 - b) Motho o swanetše go botšiša ge a nyaka thušo. (2)
- 1.1.8 (Dikarabo tša maleba di tla amogelwa)
- O be a rata diphenkgišano.
 - Ge a paletšwe o be a sa nolege moko. (2)
- 1.1.9
- Sathalaete e re sedimoša ka tša boso.
 - Roboto e laola batho le difatanaga mebileng. (2)
- 1.1.10
- a) Ga a nyame felafela/ga a fele maatla/ga a felelwe ke tshepo. (2)
 - b) Ka pejana/ka lebelwana/ka bjakwana.
- 1.1.11
- Motho mang le mang o na le tokelo ya go ntšha maikutlo ntle le letšhogo.
 - Molaotheo o gatelela gore le ge o na le bolokologi bja polelo ga se wa swanela go kweša ba bangwe bohloko ka polelo ya gago.
 - Fela ga go yo a swanetšego go dira tše ka tsela ye e lego kgahlanonong le mabaka a a itšego a Molaotheo wa Ditokelo. (TŠE PEDI fela.) (2)
- 1.1.12 (Barutwana ba tla fa dikarabo tša go fapana.)
- Ee
- Di ba thuša go oketša tsebo yeo ba e fiwago ke barutiši.
 - E dira dinyakišišo.
 - Di ba thuša go nyaka mešomo.
- Aowa
- Bana ge ba sa bonwe ba di šomiša bošaedi.
 - E ruta bana mekgwa ya go se loke. (2)

- 1.1.13 Ke kgopolo.
- Motho o tswala le bokgoni.
 - Ka go no ekiša fela, motho o a tšwelela.
- Ke ntlha.
- Motho wa go tšwafa ga a ke a tšwelela.
 - O ka se be le selo ge o dutše fase o sa šome. (2)
- 1.2 1.2.1 • Setšo sa Bapedi, Batswana, Mathosa, Batsonga, Maindia, Maswatsi, Basotho, Mazulu le Matebele. (TŠE PEDI fela.) (2)
- 1.2.2 D/Letšatši la bohwa.
Ka ge go laetšwa meaparo ya ditšo tša go fapafapana tša Maafrika-Borwa. (2)
- 1.2.3 Seswantšho se se laetša gore Afrika-Borwa ke ya batho bohle bao ba dulago go yona/Botee bja Maafrika-Borwa/Afrika-Borwa e bopilwe ka merafe ya go fapafapana. (1)
- 1.2.4 (Tlhalošo/Phahlelo ya go kwagala e tla putswa.)
Aowa, go sa no ba le kgethologanyo go ya ka semerafo. (1)

PALOMOKA YA KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: KAKARETŠO

POTŠIŠO YA 2

Mokgwa wa go swaya kakaretšo:

Ge go swaiwa go tla hlokomelwa dintlha tše bohlokwa gomme gwa tlogelwa tša go hloka mohola.

Kakaretšo e swanetše go swaiwa ka mokgwa wo o latelago:

Tlhahlo ya go swaya kakaretšo.

- **Kabo ya meputso**
 - Dintlha = 7
 - Polelo = 3
 - Palomoka=10
- **Kabo ya meputso ya polelo ge molekwa a šomišitše mantšu a tlhalošo.**
 - 1–3 ya dintlha tša nnete - meputso 1
 - 4–5 ya dintlha tša nnete - meputso 2
 - 6–7 ya dintlha tša nnete - meputso 3
- **Kabo ya meputso ya polelo ge balekwa ba šomišitše mantšu a ditsopolwa.**
 - Ge molekwa a tsopotše dintlha tše 6 go iša go tše 7 ka ntle le go di hlaloša, ga a fiwe meputso wa polelo.
 - Ge molekwa a tsopotše ntlha e 1 go iša go tše 5, tše pedi a di hlalošitše ka mantšu a gagwe, o fiwa meputso o tee wa polelo.

HLOKOMELA

Palo ya mantšu

- Baswai ba kgonthišiše palo ya mantšu ao a šomišitšwego.
- O se fokotše meputso ge molekwa a se a bontšha palo ya mantšu goba ge a bontšhitše palo yeo e sego ya maleba.
- Ge molekwa a fetile palo yeo e beilwego ya mantšu, bala go fihla go a mahlano fela ka godimo ga palo yeo e beilwego gomme o hlokomologe seripa seo se šetšego sa kakaretšo.

Hlokomela: Amogela dintlha ka moka tšeo di tšwago temaneng.

Ditsopolwa		Mantšu a tlhalošo	
1	'ga se a swanela go fetola ka pela ...'	1	Tšea nako go araba.
2	'letswalo la motho le bolela le yena gomme bogale bja fokotšega.'	2	Itshole go tšeo o bego o nagana go di dira.
3	'Tloga kgauswi le seo se go befedišitšego.'	3	Katoga motho yo a go kgopišitšego.
4	'Medirwana e ka go thuša go fokotša pefelo gomme moya wa boela sekeng.'	4	Šoma mešomošongwana ye mengwe go itebatša seo se go kgopišitšego.
5	'Ge o ka thekga ditho wa naganiša ka seo se ka bago se hlotše phapano ...'	5	Iphe nako ya go gopodišiša bothata gore o tle o kwešiše gabotse taba yeo.
6	'... itšhidulla ka mekgwanakgwana ya go fapana ge o boa o tla ba o na le mafolofolo.'	6	Ka go itšhidulla o ka fediša pefelo yeo o nago le yona.
7	'Go ithuta go tšea dikeletšo tša ba bangwe di ka thuša go fenyana pefelo ...'	7	Tšea maele o tla thušega.

Palo ya mantšu:61

PALOMOKA YA KAROLO YA B: 10

KAROLO YA C: DIBOPEGO LE MELAO YA TŠHOMIŠO YA POLELO**POTŠIŠO YA 3****Tlhahlo ya go swaya karolo ya C.****• Mopeleto**

- Dikarabo tša lentšu le tee di swanetše go fiwa moputso le ge mopeleto o fošagetše, ntle le ge phošo yeo e fetoša tlhalošo ya lentšu.
- Go dikarabo tša go nyaka lefoko ka botlalo, mopeleto wo o fošagetšego o swanetše go šetšwa ge e le gore phošo yeo e tšwelela ka sebopego sa polelo yeo e lekwago.
- Mo go lekwago khutsofatšo, karabo e be le maswaodikga a maleba.
- Sebopego sa mafoko se nepagale gomme se fiwe ka mafoko a a feletšego go ya le ka taelo.
- Go dipotšišo tša go kgetha karabo ya maleba, amogela tlhaka yeo e sepelelanago le karabo ya nnete LE/GOBA karabo ya go ngwalwa ka botlalo.

- 3.1 Batho bohle/Batho ka moka. (1)
- 3.2 ... bao ba ithatago. (1)
- 3.3
- Seswantšho.
 - Fonte ye kgolo.
 - Tlhakakgolo.
 - Mongwalo wo o kotofaditšwego.
- (TŠE PEDI fela.) (2)
- 3.4 B/Go hlohleletša bareki. (1)
- 3.5
- Nomoro ya mogala.
 - Lefelo la thekišo.
- (2)
- 3.6
- E laetša gore theko ke ye nnyane.
 - Go laetša gore di a rekega.
 - Ga di ture/bitše mašeleng a mantši.
- (E TEE fela.) (1)
- 3.7
- Sepedišega – Moreki o sepela ga bonolo ka tšona.
 - Rekega – Moreki o lefela tšhelete ye nnyane.
- (2)

[10]

POTŠIŠO YA 4

- 4.1 Meetse/Senotšididi. (1)
- 4.2 Kwetleng! (1)
- 4.3 Eupša. (1)
- 4.4
- Letlakala la go ngwalela.
 - Letlapa la go ngwalela.
 - Moaparo.
 - Ka mokgwa wo ba dutšego ka gona.
- (E TEE fela) (1)
- 4.5 Makalo.
O itshwere seledu/molomo. (1)
- 4.6 B/Lethuši, le thuša lediri/ga le kgone go ema ka bolona/go ikema. (2)
- 4.7 O tloga o šoma ka bokgwari eupša dikomiki tše ga di re lekane. (1)
- 4.8 Maikutlo a manyami. (1)
- [10]**

POTŠIŠO YA 5

- 5.1 5.1.1 Matšatšing/Lehono – Lehlathi la nako. (2)
- 5.1.2 Wo – kgato ya pele. (2)
- 5.1.3
- Tshwantšhanyo/Papišo.
 - Go bapetšwa dilo tše pedi e lego ditshitswana le dibetša. (2)
- 5.1.4
- Le šomile bjalo ka lekopanyi.
 - Meetse a a fela sedibeng sa gešo - fela ya lediri.
 - Ke fela ke mmona a feta – fela ya lethuši.
 - O fela pelo ka batho - fela ya seka.
- (E TEE fela.) (2)
- 5.1.5 Madi + mabe.
Leina + lehlathi. (2)
- 5.1.6 Phatlalatša/Gašanya/Tšitlanya. (2)
- 5.1.7 Ke batho ka moka bao ba lemogago bohlokwa bja go lahlela ditšhila ka moo. (1)
- 5.1.8 Gagwe.
Ditshitswana. (2)

5.2	5.2.1	Tlou e tla/tlo rwala tawana.	(1)
	5.2.2	Di.	(1)
	5.2.3	<ul style="list-style-type: none">• A/Leekiši.- Le laetša gore go fiša kudu ka maatla.- Le laetša gore go fiša go feta tekano. (E TEE fela.)	(2)
	5.2.4	<ul style="list-style-type: none">• Nokeng.- O mmethile nokeng ka leswika - Setho sa mmele.- Go nokeng ga gagwe nama e bile ga go fetišiša tekano - Go fa dijo tatso/mohlodi.	(2) [20]
		PALOMOKA YA KAROLO YA C:	40
		PALOMOKA YA TLHAHLOBO:	80